

Menkul Kıymetlerde Vergileme

Hazırlayanlar
Birol Güven
E. Vergi Denetmeni

I. GENEL AÇIKLAMA

Son yıllarda para ve sermaye piyasalarının önem kazanması, özellikle kişilerin ve kurumların döviz ve menkul kıymetlerin değerleri konusundaki haberler en öncelikli bilgi halini almıştır. Bu durum yazılı ve görsel basında para hareketleri, döviz hareketleri, sermaye piyasası hareketlerini en güncel haberler arasında yer almasına sebep olmaktadır.

Bütün bunlara rağmen menkul kıymetlerin tamamı gündemde bulunmamaktadır. Özel sektör bono ve tahvilleri, finansman bonoları, banka garantili bonolar, V.D.M.K v.b. gündemde bulunmamaktadır. Başlıca yatırım araçları ve piyasadaki etkileri en fazla görülenler aşağıda sıralanmış ve vergileme esasları açıklanmıştır.

- a- Mevduatlar, kar payları ve faiz oranları
- b- Hazine bono ve tahvilleri ile faiz oranları
- c- Hisse senetleri ve borsa endeksi

II. MENKUL KIYMETLER

A- Mevduatlar ve kâr payları

Bilindiği üzere kişi ve kurumlar ellerinde tuttıkları atıl paraları banka ve özel finans kurumlarında belirli vadelerle tutmakta ve sonucunda bir gelir elde etmektedirler. Bu gelirin vergilendirilmesi ise yıllar itibariyle değişikliğe uğramaktadır.

193 sayılı G.V.Kanununun 75 nci maddesinin 7. bendi ile 12. bendi bu kapsama giren gelirleri tanımlamış ve vergileme alanına dahil etmiştir.

Vergileme Esasları

Mevduat faizleri ve kâr payları 193 sayılı G.V. Kanununun 94. maddesinin 7. bendi ile 9. bendinde tevkif yoluyla ön vergilemeye tabi tutmuştur.

Aynı yasanın geçici 55 nci maddesinde ise söz konusu gelirlerin 1.1.1999 - 31.12.2002 tarihleri arasında beyannameye dahil edilmeyeceği, stopaj yoluyla yapılan vergilemenin nihai vergileme sayılacağını öngörmektedir.

Anılan bu gelirlerin bir ticari organizasyon veya ticari sermaye dahilinde elde edilmesi halinde, Ticari kazanç veya Kurum kazancı kapsamında değerlendirileceği ve kesinti yoluyla yapılan gelir vergisinin yıllık beyannameye mahsup edileceği tabidir.

B- Hazine Bonosu ve Tahvilleri

1990'lı yıllardan itibaren devletin bütçe açıkları ve engellenemez borçlanmaları karşısında bütün menkul kıymetler ve türevleri yenik düşmüştür.

Ne banka garantili bonolar ne de diğer özel sektör menkul kıymet türevleri devletin borçlanması karşısında yer bulabilmiştir. Kısacası devlet para ve sermaye piyasasını kendi yönlendirir olmuştur. Bu da özel sektörün sağlıklı, rahat, ucuz para ve sermayeye erişememesine sebep olmuştur. Son yıllarda çıkan ekonomik krizin sebeplerinden birisi de budur.

Kamunun borçlanması sırasında stopaj yoluyla vergileme zaman içerisinde çok farklı değişimler göstermektedir.

Daha açık ifade ile stopaj yoluyla vergileme aynen borçlanmaya yansımıştır. Vergilendirmenin olmadığı zamanlarda faiz oranları düşmüş, vergilendirme ve stopaj gelir vergisinin getirildiğinde faiz oranları yükselmiştir. Devletin ön vergilemeye (stopaj yoluyla) geçtiği durumlarda uygulamada tek fark artı faiz yüküdür. Daha açık ifade ile,

G.V. Stopaj uygulanırsa %10+1

Borçlanma faizi % 70

Stp. G.V. + Fon % 7,7

Net Ele geçen % 62,3

Stopaj G.V. olmazsa %0

Borçlanma faizi % 62,3

Stp. G.V. + Fon % 0

Net Ele geçen % 62,3

Bu durum gösteriyor ki devletin borçlanması sırasında ön vergileme yapması sadece kendi borçlanması için göreceli maliyetini artırmakta ve sonuçta bütçesinden çıkan paranın maliyetini değiştirmemektedir. Üstelik fazla maliyetin geri dönüşümünün bedeli olduğu unutulmamalıdır.

Vergileme Esasları

31.12.2004 tarihine kadar 29.07.2001 - 31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilmiş kamu kağıtlarından doğan kazançlar için arındırma (GVK madde 76. son fıkra) yapıldıktan sonra kalan tutar için 2001 yılında 50.000.000.000.- TL, 2002 yılında 76.600.000.000.- TL'si istisna edilmiştir. (GVK geç.mad.59) İster vade sonunda elde edilen faiz geliri, isterse elden çıkarmadan dolayı kıst dönem geliri (alım-satım farkı)nin her ikisi anılan istisnadan yararlanacaktır.

Burada bir konunun altını çizmekte fayda vardır. Mükellefler GVK madde 76. son fıkrası ya da aynı yasanın Geçici 56 ncı maddesindeki endeksleme ve arındırmayı da tercih edebileceklerdir.

Buradan çıkan sonuç şudur. Her ne kadar 2002 sonuna kadar ki ihraç edilmiş bulunan ancak üzerlerinde yazılı vadesi 31.12.2004'e kadar olanlar istisnadan yararlanmaya (her yıl değerlendirme oranında artırılarak) devam edeceklerdir.

İkinci elde dolaşan ve ihraç tarihi 31.12.2002'den önce, itfa tarihi 31.12.2004'e kadar olan kamu kağıtlarının 2003 ve 2004 yıllarında da özellikli durumu devam edecektir. Bu nedenle kamu kağıtlarının piyasası hareketli ve talebi yüksek olabilecektir.

Yukarıda bahsedilen kamu kağıtlarının bir kurum bünyesinde olması halinde yukarıdaki endeksleme, arındırma ve GVK Geçici 59 uncu maddesindeki istisnadan faydalanmayacağı, tamamen kurum kazancı çerçevesinde ticari kazanç olarak niteleneceği tabiidir.

KAMU KAĞITLARINI ERKEN ELDEN ÇIKARMA

VADESİNDE ELDEN ÇIKARMA

Her ikisinin istisna kapsamında olduğu GVK Geç. Madde 59.dan faydalanabileceği bir gerçektir. Dolayısıyla ister erken elden çıkarmadan kaynaqlansın, ister vadesindeki faiz gelirinden kaynaqlansın, elde edilen gelir istisna uygulamasından yararlanabilecektir.

C- Hisse Senetleri ve Vergilendirilmesi

Dünyanın en hassas, kırılgan, siyasi ve ekonomik olaylardan çok çabuk etkilenen bir menkul kıymetler borsasına sahibiz. Gerek borsa endeksinin anlık iniş-çıkışları ve gerekse yüksek enflasyon koşulları insanların hisse senetleri alım-satımlarında ürkek davranmasına sebep olmaktadır.

Bunun sebebi ise borsamızın derinliğinin olmaması, birkaç spekülâtörün kolaylıkla oyunları ile endeksteki zikzaklara sebep olmasıdır. Bu yüzden aşırı zararlar ve günlük büyük kârlar elde edilebilmektedir.

Burada izah edeceğimiz hisse senetleri açısından işlemleri ikiye ayırmamız gerekiyor. Birincisi hisse senetlerinin alım-satım kazancı ikincisi ise kâr paylarıdır.

C1- Hisse senetleri alım-satım kazancı;

Bu tür kazançlar 193 sayılı G.V.Kanununun Geç. 56. maddesine göre değer artış kazancı çerçevesinde mütalaa edilmiştir. İktisap tarihinden itibaren 3 aydan fazla elde tutulana kadar elde edilenler vergileme dışındadır. Ancak iktisap tarihi ile elden çıkarma tarihi 3 aydan az ise vergilendirilmesi gerekir. Vergilendirilirken de aynı yasa ve maddeye göre maliyet bedeli, satın alındığı aydan, satıldığı aydan bir öncesine kadar DİE'nce belirlenen TEFE uygulanmak suretiyle maliyet revizesine tabi tutulur. Revize edilmiş maliyet bedeli ile satış bedeli arasındaki farkın 3.500.000.000.- TL'lık istisna rakamı geçmesi gerekir. Veyahut elde edilen kazanç aynı yasanın 76 ncı maddesinde belirtilen (arındırma işlemi) suretiyle hesaplanabilir. Ve yine 3.500.000.000 TL'lık istisna haddini geçmesi gerekir. Tercih hakkı mükellefe aittir.

Bütün bu anlattığımız işlemler 31.12.2002'ye kadar vergilendirmede uyulması gerekenlerdir. 01.01.2003'den itibaren üç aylık elde tutma süresinin bir yıla çıkacağı bir yıldan az elde tutulanların vergilendirme kapsamında olabileceği unutulmamalıdır.

Ayrıca mükelleflerin bu kapsamda karşılaştıkları zararları, bu kapsamdaki gelirlere mahsup etme imkanı vardır. Ancak zarar doğuran işlemde üç aylık süre içerisinde cereyan etmesi gerekir. Üç aydan fazla elde tutulan hisse senedinden doğan zarar mahsup edilemez.

Değer Artış Kazancı ile Ticari Kazancın Kesiştiği Nokta

Burada altını özellikle çizdiğimiz bir hususu belirtmekte fayda var.G.V. Kanununun Geçici 56/F maddesinde aynı yıl içerisinde birden fazla menkul

kıymetin alınıp satılmasından doğan kazancın değer artış kazancı kapsamında mütalaa edileceği açıklanmıştır. Aynı kanunun 37 nci maddesinin 5 nci bendinde ise menkul kıymetlerin alım satımı ile devamlı olarak uğraşanların kazancı ticari kazanç kapsamında değerlendirileceği tabidir.

Bu durumda menkul kıymetlerin alım-satımında;

- Devamlılık
- Ticari Organizasyon

dahilinde yapılması Ticari Kazanç, birden fazla olsa bile devamlılık ve ticari organizasyon yoksa Değer Artış Kazancı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği aşikardır.

C2- Hisse senetlerinden elde edilen kâr payları;

Kâr payları 193 sayılı GVK 75 nci madde kapsamında menkul sermaye iradı sayılmıştır. Elde edilen menkul sermaye iradına aynı yasanın mükerrer 75 nci maddesine göre 1/5 oranında vergi alacağı dahil edilip vergilendirme sırasında da hesaplanan gelir vergisinden vergi alacağının mahsup edileceği tabidir.

Yine GVK'nun 86 ncı maddesine kâr paylarına beyan eşiği getirilmiştir. Beyan eşiği G.V. tarifesinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısı kadardır. 2001 yılında $(2.800.000.000 + 7.000.000.000) / 2 = 4.900.000.000.-$ TL. olarak uygulanmış, 4.083.333.335.- TL'nin üzerinde net kâr payı elde eden kişiler vergilendirme kapsamına dahil olmuştur. 2002 yılı içinse $(3.800.000.000.- + 9.500.000.000) / 2 = 6.650.000.000.-$ TL. olarak uygulanacak 5.541.666.668.- TL'nin üzerinde net kâr payı elde edenler vergilendirme kapsamında olacaklardır.

D- Bedelsiz Alınan Hisse Senetlerinin Durumu;

Bedelsiz hisse senetlerinin elde edilmesi iki yoldan sağlanır. Birincisi Sermaye Yedeklerinin (M.A.F., Y.D.D.A. Fonlarının vb.) sermaye ilavesi, ikincisi ise Kâr Yedeklerinin (Yasal Yedekler Dağıtılmayan Kârların vb.) sermaye ilavesidir.

Gerçek Kişilerde Uygulama;

Gerçek kişilerin ellerinde bulundurdıkları hisse senetlerinden kaynaklanan bedelsiz hisse senetlerinin elde edilmesi hususunda uygulamayı yön-

lendirmek üzere 243. nolu GVK Genel Tebliği yayınlanmıştır. Buna göre kârların sermayeye ilavesinden kaynaklanan bedelsiz hisse senetleri dolayısıyla gerçek kişiler için beyan edilmemesi konusunda uygulamada görüş birliğine varılmıştır.

Sermaye yedeklerinin sermayeye ilavesi dolayısıyla elde edilen hisse senetleri açısından uygulama şöyle olacaktır.

Kurumlar tarafından iç kaynaklar kullanılmak suretiyle sermaye yedeklerinden kaynaklanması halinde (hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme, maliyet artış fonları) sermayede reel bir artış meydana gelmediğinden kâr dağıtımı sayılmayacaktır. Dolayısıyla Gelir Vergisi Beyannamesi ile beyan edilmesine gerek yoktur.

Kurumlar Açısından Uygulama;

Bir kurumun bir başka kurumun sermayesine katılmasından kaynaklanan bedelsiz hisse senetlerinin önceki kısımda belirtildiği üzere iki yoldan elde edilmesi mümkündür. Birincisi sermaye yedeklerinin, ikincisi kâr yedeklerinin sermayeye ilavesidir.

Sermaye yedeklerinin sermayeye ilavesinden kaynaklanan bedelsiz hisse senetleri için kâr dağıtımı sayılmayacak ve gelir yazılmayacaktır. Çünkü sermaye yedekleri çeşitli değerlendirme farklılıkları sebebiyle sermayede meydana gelen kayıpları karşılamak üzere kaydedilen fonlardan oluşmaktadır. Sermayede reel artış meydana gelmemektedir.

Kârın ve kâr yedeklerinin sermayeye ilavesi dolayısıyla elde edilen bedelsiz hisse senetleri ise nominal (üzerinde yazılı) değer üzerinden sağlanan bir iştirak kazancı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle gelir yazılacak ancak K.V. Kanununun 8/1 maddesi gereğince iştirak kazancı istisnası olarak Kurumlar Vergisi matrahından tenzil edilecektir.

III.SONUÇ

Yukarıda açıklandığı üzere başlıca güncelliği olan üç menkul sermaye iradının vergilendirme esasları üzerinde durulmuştur. Her ne kadar türleri aynı görünse de detayları vergilendirme esasları birbirinden farklılık arz etmektedir.